

Härnösands kommun
871 32 Härnösand

Gerestaskolan
Rosenbäcksallén 39
871 61 Härnösand

Kvalitetsgranskning i Härnösands kommun och Gerestaskolan

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning i Härnösands kommun och i en av kommunens grundskolor, Gerestaskolan. Granskningen har gällt skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Granskningen har visat på styrkor i verksamheten men också brister och angelägna förbättringsområden. Nedan anges Skolinspektionens krav på åtgärder och rekommendationer för en höjning av verksamhetens kvalitet.

Krav på åtgärder

- Beslut om särskilt stöd måste fattas i enlighet med grundskoleförordningens krav. (5 kap. 1 § grundskoleförordningen).

Rekommendationer

- I arbetet med kartläggning och utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi bör det på ett tydligare sätt beaktas faktorer på såväl organisations-, grupp- och individnivå.
- Kommunen och skolan bör ge ökad tillgång till kompetensutveckling för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- Skolan bör utveckla anpassningen av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.
- Skolan bör se till att elever ges möjlighet att, som en del i anpassningen av undervisningen i alla ämnen, använda de alternativa verktyg de behöver.
- I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bör måluppfyllelsen för alla elever belysas.
- Samverkan bör utvecklas ytterligare i Gerestaskolan när det gäller arbetet med anpassning av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Huvudmannen ska senast den 29 april 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits inom ovanstående områden. Mer information om detta ges nedan under rubriken Uppföljning.

Skolinspektionens granskning av skolsituationen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i Härnösands kommun och Gerestaskolan

Bakgrund

Skolinspektionen genomför under perioden maj-december 2010 en kvalitetsgranskning av skolsituationen i grundskolan för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Granskningen av Härnösands kommun och Gerestaskolan ingår i detta projekt.

De metoder och underlag som ligger till grund för detta beslut är dokumentanalyser, intervjuer och verksamhetsbesök. Den 4 oktober 2010 intervjuades kommunens förvaltningschef och personal från den kommunövergripande centrala elevhälsan samt kommunens skoldatatek. Den 5-7 oktober 2010 besöktes Gerestaskolan. Intervjuer genomfördes med rektorn, två biträdande rektorer, lärare, specialpedagoger, speciallärare, elever och vårdnadshavare. Lektionsbesök gjordes i olika årskurser och ämnen.

Syftet med kvalitetsgranskningen är att granska om elever med dyslexi (även benämnt läs- och skrivsvårigheter/dyslexi) får en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål. Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är en form av dold funktionsnedsättning som är relativt vanligt förekommande. Enligt forskning kan det vara associerat med fonologiska svårigheter vilket bl.a. kan innebära problem med att hantera språkljud och att sammankoppla språkljud med bokstavstecken. Detta kan medföra problem med ordigenkänning.¹ De sekundära konsekvenserna av detta kan bli många eftersom det skrivna ordet är en viktig nyckel för kunskapsinhämtningen i så gott som alla ämnen. Vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi lär sig eleverna sannolikt att läsa på samma sätt som andra elever, men det krävs mer tid och en väl fungerande anpassning av undervisningen. Forskning pekar på att det är viktigt att dessa elever inte bara ges rika möjligheter att läsa, skriva och samtala, de kan också behöva ha tillgång till olika slag av alternativa verktyg.² Det är även betydelsefullt att de undervisas av lärare som har kompetens att möta elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det finns forskning som belyser faktorer som är betydelsefulla vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi men det är oklart vilket genomslag denna kunskap har fått i skolornas arbete.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>). Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i en sammanfattande kvalitetsgranskningsrapport våren 2011.

Beskrivning av skolan

Gerestaskolans verksamhet omfattar förskola, förskoleklass, fritidshem och grundskola årskurs 1-9. Skolan leds av en rektor och det finns tre biträdande rektorer. En biträ-

¹ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red.) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

² Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram för stavningskontroll m.m.

dande rektor ansvarar för bl.a. personal och pedagogiska delar av verksamheten i förskola, en för förskoleklass och grundskolans årskurs 1-5 och en för årskurs 6-9. Vid Skolinspektionens intervju deltog rektorn och de två sistnämnda biträdande rektorerna.

Skolans verksamhet inryms i fem byggnader. I de tidigare årskurserna (förskoleklass, årskurs 1-2 och årskurs 3-5) är klasserna åldersintegrerade medan det i årskurs 6-9 finns klasser för respektive årskurs. Det finns särskilda klasser för nyanlända elever och en kommunövergripande verksamhet för elever med autism eller autismliknade tillstånd (grundskole- respektive grundsärskoleverksamhet).

Enligt rektorn bedöms ungefär fem procent av grundskolans drygt 400 elever vara i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Bedömningsområden

Kvalitetsgranskningen inriktas mot sex bedömningsområden som grundas på författningar³ och forskning.⁴ Det är områden som bedöms vara av betydelse för att elever som är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ska få en likvärdig utbildning och möjligheter att nå nationella mål.

1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Här bedöms arbetet med att uppmärksamma elevers läs- och skrivutveckling, kartlägga läs- och skrivsvårigheter samt utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens. Här bedöms om den undervisande personalen har pedagogisk högskoleutbildning och om de har tillgång till kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

3. Anpassning av undervisningen. Här bedöms om undervisningen anpassas utifrån elevernas förutsättningar och behov. I det ingår även tillgång till alternativa verktyg.

4. Särskilt stöd. Här bedöms arbetet med att ge särskilt stöd.

5. Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten. Här bedöms hur kunskapsresultat följs upp och om uppföljning och analys ligger till för grund för beslut om åtgärder som syftar till att utveckla verksamheten och nå en högre måluppfyllelse för eleverna.

6. Samverkan. Här bedöms om det bedrivs en samverkan som syftar till att främja elevernas utveckling och lärande.

³ 1985 års skollag, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), grundskoleförordningen.

⁴ Vetenskapsrådet (2007). *Dyslexi – en kunskapsöversikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 2007:2 och Myrberg, M. (red.) (2003). *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter*.

Motivering till beslutet

1. Att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

Utbildningen inom varje skolform ska vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov och, med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper, främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds.⁵

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- skolan uppmärksammar elevers läs- och skrivutveckling och kartlägger läs- och skrivsvårigheter
- utredning görs om det finns anledning att anta att det föreligger läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och att såväl organisations-, grupp- som individnivå då beaktas
- extern expertis anlitas om det behövs kompletterande kompetens vid utredning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det i Härnösands kommun och Gerestaskolan bedrivs ett arbete med att uppmärksamma, kartlägga och utreda läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. I detta arbete finns det tillgång till såväl intern som extern expertis. Enligt Skolinspektionen kan ett sådant arbete utgöra en grund för skolans arbete med att anpassa undervisningen på ett sätt som bidrar till en gynnsam läs- och skrivutveckling för eleverna.

Skolinspektionen bedömer att det i arbetet med kartläggningar och utredningar på ett tydligare sätt bör beaktas inte bara elevens styrkor och svårigheter utan också undervisningens innehåll, metoder och lärandemiljö samt skolans organisation och samlade lärarkompetens, dvs. faktorer på såväl individ-, grupp- som organisationsnivå.

Skolinspektionens iakttagelser

Inför skolstart i Gerestaskolan genomförs så kallade överlämnandekonferenser med representanter från förskola och skola. I skolan anger lärarna att de i det dagliga arbetet följer elevernas läs- och skrivutveckling. Skolans specialpedagoger träffar alla elever i årskurs 1 för att få en bild av respektive elevs språkliga medvetenhet och läsutveckling. LUS⁶ görs för alla elever i årskurs 1-9. DLS⁷ görs årligen i årskurs 1-5, i årskurs 3 an-

⁵ 1 kap. 2 § och 12 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 5 kap. 1 § grundskoleförordningen.

⁶ LUS, Läsutvecklingsschema, ett kvalitativt individuellt schema över läsutveckling från förskola till vuxen. (BIBO)

⁷ DLS, Diagnostiska läs- och skrivprov. Ljudsäkerhet, rättstavning, ordförståelse, läsförståelse och läshastighet. Från årskurs 1 grundskola - årskurs 1 gymnasium. Normerat grupprov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

vänds även Bokstavskedjor och i årskurs 4-5 Teckenkedjor (Läskedjor⁸). I årskurs 5 följs resultaten i nationella ämnesprov upp.

Enligt uppgift från skolledning och personal uppmärksammas läs- och skrivsvårigheter som regel i årskurs 2-4. Detta behandlas i skolans elevhälsoteam och samråd sker med elev och elevens föräldrar (vårdnadshavare). I elevhälsoteamet ingår rektorn, biträdande rektorer, specialpedagoger, speciallärare, skolpsykolog, skolkurator och skol-sköterska). Diskussioner förs om vilka insatser som ska vidtas för att anpassa undervisningen och ge eleven det stöd som behövs. De insatser som skolan vidtar följs upp och om de inte ger förväntat resultat kan beslut fattas om att en fördjupad kartläggning ska göras av en specialpedagog i skolan. Vid intervju med personal i skolan anges att det som en del i kartläggningen används LOGOS⁹. Enligt riktlinjer i Gerestaskolans elevhälsoplan har skolans specialpedagoger i uppdrag att göra kartläggningar, utredningar och klassrumsobservationer. Det anges att de i detta arbete ska beakta pedagogiska och sociala aspekter på individ-, grupp- och organisationsnivå. Vidare anges att kartläggningar bl.a. ska belysa elevens starka sidor och svårigheter, elevens arbetssätt, hur undervisningen är utformad och elevens eventuella behov av alternativa verktyg. Det framgår inte vad som ska beaktas när det gäller organisationsnivån. Vid Skolinspektionens intervjuer med personal i Gerestaskolan anges att det är tveksamt om faktorer som rör organisationsnivån brukar belysas, fokus är främst elevens styrkor och svårigheter. Resultat av fördjupade kartläggningar redovisas av specialpedagogen för rektorn, elev och elevens föräldrar. Råd och anvisningar ges om hur undervisningen bör anpassas för eleven och om det finns behov av alternativa verktyg och särskilt stöd. Skolans arbete med anpassning av undervisningen och särskilt stöd behandlas i avsnitt 3 och 4.

Om de föreslagna insatserna inte ger förväntat resultat görs en utredning, benämnd Utredning av läs- och skrivfärdigheter. Detta sker vanligen i årskurs 4. Innan en sådan utredning påbörjas gör skolsköterskan en syn- och hörselundersökning. Utredningen kan avse olika aspekter men vanligtvis ingår en utredning av en av skolans specialpedagoger som, enligt rektorn, har specialutbildning i utredning av dyslexi. Skolans elevhälsoteam fattar därefter beslut om skolans specialpedagog, utifrån elevens behov, ska skriva en remiss till landstingets logopeder eller om en extern logoped ska anlitas. Enligt skolledningen anlitas landstingets logopeder sällan eftersom väntetiden dit är lång. Skolan kan även anlita en extern psykolog, alternativt en psykolog som arbetar i kommunens centrala elevhälsoteam. I det centrala elevhälsoteamet ingår skolpsykolog, specialpedagog, skolsköterska, skolkurator, studie- och yrkesvägledare, skolläkare samt representanter från de lokala elevhälsoteamen i kommunens skolområden. Resultat av nämnda utredningar, liksom råd och förslag till insatser, redovisas för rektorn, eleven, elevens föräldrar och skolans specialpedagog.

⁸ *Läskedjor*. Lästest för bedömning av ordigenkänning/ordavkodningsförmåga. Innehåller deltesten bokstavs- och ordkedjor för årskurs 2-3 samt tecken-, ord- och meningskedjor från årskurs 4 grundskola - gymnasium. Normerat gruppprov. (Hogrefe/Psykologiförlaget)

⁹ LOGOS, datoriserat prov av femton olika språkliga aspekter. Årskurs 3-5 samt årskurs 6 - vuxna. Normerat individualprov. (Logometrica)

Gerestaskolans rektor anger att andelen elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi är ungefär fem procent höstterminen 2010.

2. Den undervisande personalens utbildning och kompetens

Kommuner är skyldiga att för undervisningen använda lärare, förskollärare eller fritidspedagoger som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva. Varje kommun ska se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Rektorn har ett särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.¹⁰ Forskning visar att information och kunskap om funktionsnedsättningar är en viktig del i personalens kompetens och att elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi undervisas av lärare som har kompetens inom detta område.

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- undervisning ges av personal som har pedagogisk högskoleutbildning
- kompetensutveckling inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ges till lärare

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att kommunen och skolan bör ge ökad tillgång till kompetensutveckling för lärare inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

All undervisande personal i Gerestaskolan har pedagogisk högskoleutbildning. Det finns tillgång till specialpedagoger, varav några har specialutbildning inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, och speciallärare med utbildning enligt tidigare utbildningsmodell.

Skolinspektionens iakttagelser

I Gerestaskolan är det 41 lärare anställda i grundskolan. Samtliga har pedagogisk högskoleutbildning. Skolans elevassistenter bedriver inte undervisning, enligt uppgifter från rektorn och personal. Det finns sex specialpedagoger, varav fem är verksamma vid tidpunkten för Skolinspektionens granskning. De verksamma specialpedagogerna har specialpedagogisk utbildning och några av dem har utbildning inriktad mot läs- och skrivutveckling, läs- och skrivinlärning alternativt läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det finns en speciallärare med speciallärarutbildning enligt en tidigare utbildningsmodell samt kompletterande utbildning i läs- och skrivsvårigheter. Vid tidpunkten för kvalitetsgranskningen utbildades ytterligare en speciallärare genom Lärarlyftet.

Enligt förvaltningschefen i Härnösands kommun har det inte genomförts kompetensutvecklingsinsatser inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Under senare år har många lärare däremot gått kompletterande utbildningar, t.ex. i specialpedagogik, genom Lärarlyftet. Kommunen har återkommande dialoger med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) då det bl.a. diskuteras behov av kompetensutvecklingsinsatser. Enligt förvaltningschefen har det i samband med detta inte uppmärksammats att det finns sådana behov inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

¹⁰ 2 kap. 3 och 7 §§ 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar.

SPSM har besökt Gerestaskolan för något år sedan och informerade då specialpedagoger, specialläraren och några lärare om anpassning av undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och om alternativa verktyg. Enligt rektorn har alla lärare i årskurs 6-9 under september 2010 fått information av SPSM om läs- och skrivsvårigheter. Enligt rektorn skulle även övriga lärare i skolan behöva få en sådan information, vilket är en bild som framkommer även vid Skolinspektionens intervjuer med lärare.

3. Anpassning av undervisningen

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta kunskaper. Skolan har ett särskilt ansvar för elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till de böcker, skrivmaterial, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Rektorn har ett särskilt ansvar för att skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att de själva ska kunna söka och utveckla kunskaper.¹¹

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *anpassning av undervisningen görs i alla ämnen*
- *undervisningen utformas så att eleverna ges goda möjligheter att läsa och skriva olika typer av texter och att samtala om dem*
- *eleverna ges möjligheter att redovisa uppgifter och kunskap på alternativa sätt*
- *lärarna samtalar med respektive elev om elevens läs- och skrivutveckling och kunskapsutveckling*
- *eleverna har tillgång till alternativa verktyg¹²*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens samlade bedömning är att anpassningen av undervisningen för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi behöver utvecklas i Gerestaskolan. Det finns goda exempel på att anpassning görs av undervisningen men det förekommer också att elever har begränsade möjligheter att läsa, skriva och samtala om olika typer av texter och att de inte får den tid de behöver för att t.ex. skriva uppgifter. Resultat och rekommendationer utifrån utredningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi har inte ett tydligt genomslag vid anpassningen av all undervisning. Skolinspektionen vill även framhålla att utgångspunkten är att anpassning av undervisning i första hand bör ske inom ramen för den klass eller grupp som eleven tillhör, något som inte genomsyrar inriktningen av verksamheten i Gerestaskolan. Skolan behöver även se till att elever ges möjlighet att, som en del av anpassningen av undervisningen i alla ämnen, använda de alternativa verktyg de behöver. Detta förutsätter bl.a. att lärarna har kunskap om hur och när sådana verktyg kan användas i undervisningen. Undervisningen som helhet bedöms med hänsyn till detta inte fullt ut vara organiserad och genomförd med elever-

¹¹ 4 kap. 4 § 1985 års skollag, Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 2.8 Rektors ansvar.

¹² Alternativa verktyg, ibland benämnt kompensatoriska hjälpmedel, kan vara olika former av skriv- och läshjälpmedel som elektroniska böcker, inlästa läromedel, talsyntes och skanner för att få sidor ur läroböcker upplästa, datorprogram med stavningskontroll m.m.

nas behov och förutsättningar i fokus och på ett sätt som gör att den fungerar väl för alla elever.

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen som helhet domineras i Gerestaskolan av moment med fokus antingen på ett bestämt innehåll eller på en begränsad språkfärdighet. Det kan t.ex. gälla att skriva en berättelse utifrån instruktioner av läraren, text- och glosläsning, ordförståelse eller grammatik. Dessa moment utformas oftast likadant för alla elever i klassen men eleverna kan använda läromedel med olika svårighetsgrad (vanligen två nivåer, svårare eller enklare uppgifter). Att läsa varje dag är något som prioriteras i hela skolan.

Eleverna sitter ofta placerade kring stora, runda bord men Skolinspektionen ser få exempel på att de då arbetar tillsammans. Under de lektioner som Skolinspektionen besöker arbetar eleverna ofta enskilt, något som elever vid intervjuer och samtal också anger är det vanligast förekommande arbetssättet. I matematik och vid temaarbete kan de däremot arbeta tillsammans med t.ex. problemlösning. När eleverna arbetar enskilt går läraren runt och samtalar med en elev i taget.

Eleverna läser regelbundet böcker som de själva har valt och skriver egna berättelser, haikudikter m.m. Elever i de senare årskurserna berättar att de har en särskilt avsatt tid (40 minuter två gånger per vecka) då de enskilt läser en bok som de själva har valt. Läsjournaler förs över antal sidor som har lästs. Eleverna anger att det sällan förs samtal om vad de har läst, däremot förekommer det att de kan få berätta för klassen om en bok som de har läst. I de tidigare årskurserna tar Skolinspektionen del av en lektion då en lärare läser högt ur en skönlitterär bok och eleverna ges möjlighet att av och till samtala om innehållet i texten.

Eleverna läser och/eller skriver med utgångspunkt från läromedel och lärarstyrda uppgifter. Vanligtvis sker det på samma sätt för alla elever. Interaktion mellan eleverna, t.ex. genom samtal om uppgifter och texter som de arbetar med, förekommer i begränsad omfattning. Interaktionen mellan elever och lärare domineras av att läraren ställer frågor till en elev i taget. Enligt intervjuer med lärare och elever är det inte vanligt att lärare för fördjupade samtal med eleverna före, under och efter textläsning.

I klassrummen finns det vanligtvis tillgång till en eller ett par datorer av äldre modell. Skolinspektionen noterar ett tillfälle då dator används, det gällde då en elev i de tidigare årskurserna som arbetade med renskrift av en text. Enligt intervju och samtal med elever används datorer ett fåtal gånger per månad. Detta gäller såväl tidigare som senare årskurserna men med undantag för den så kallade Studiegården. Studiegården behandlas längre fram i detta avsnitt. Det finns tillgång till mp3-spelare för alla elever, något som används ibland enligt lärare. Höstterminen 2010 har det installerats interaktiva skrivtavlor (Smartboard) i en del klassrum. De ska börja användas när lärarna har fått utbildning om dem.

Skolinspektionen noterar vid ett lektionsbesök följande positiva exempel på genomgång av ett innehåll i undervisningen. Det var en lärare i de senare årskurserna som hade en muntlig genomgång om bl.a. transformatorer och generatorer. Genomgången, som skedde med mikrofon för att alla elever skulle kunna höra det som sades, kompletterades med att läraren kontinuerligt ritade bilder för att förklara det som beskrevs.

Läraren visade även hur en enkel generator är uppbyggd genom att plocka isär och sätta samman en sådan. Eleverna ställde frågor och uppmuntrades att reflektera och formulera egna idéer om hur transformatorer och generatorer kan fungera. Eleverna kunde kontinuerligt följa med i läromedlen och fick information om att de som önskade kunde få renskrivna anteckningar av läraren om det som behandlades under lektionen.

Skolledning och personal framhåller att det eftersträvas att skolans lärandemiljö ska vara lugn och trygg och med en hög lärartäthet. Skolans lärartäthet innebär att lektioner i många fall genomförs av två lärare, den ena ägnar sig då särskilt åt att ge stöd till eleverna.

Beträffande *anpassning av undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi* anges det i Skolinspektionens intervju med personer i den kommunövergripande centrala elevhälsan att råd och anvisningar, utifrån utredningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, inte alltid får ett tydligt genomslag i undervisningen.

Vid Skolinspektionens granskning framkommer att anpassning i de tidigare årskurserna i Gerestaskolan ofta inriktas på att eleverna, inom klassens ram, arbetar med arbetsuppgifter och texter som anges vara mindre omfattande och/eller enklare. Tiden för att göra uppgifter kan anpassas för respektive elev. Utöver det får eleverna gå till en specialpedagog där de arbetar med individuellt anpassade uppgifter. För att eleven inte ska gå miste om moment som klassen då arbetar med brukar tider hos specialpedagogen förläggas till pass när klassen t.ex. har tyst läsning eller samling. Eleverna är hos specialpedagogen knappt en halvtimme per gång, en eller flera gånger i veckan.

I de senare årskurserna varierar anpassningen mer. En del lärare arbetar med att inledningsvis gå igenom uppgifter och texter muntligen, talar med eleven om strategier som kan användas vid läsning av olika texter och när de ska skriva texter. Anteckningar kan stå kvar på tavlan en lång stund för att alla ska hinna skriva av dem i sin egen takt, elever kan få renskrivna anteckningar av det som tas upp på lektionerna och de kan få längre tid för att göra uppgifter. Men Skolinspektionen ser även lektioner där det är svårt att identifiera att det görs anpassningar. Denna bild framkommer även vid intervjuer med personal och elever. Elever anger att de återkommande kan behöva påminna en del lärare om att de är i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi och att det, trots detta, inte alltid görs t.ex. ovan nämnda former av anpassning. Elever ser det också som problematiskt att tillgången till läromedel i vissa fall är begränsad. När det ska göras uppgifter hemma kan det leda till att de elever som är snabbast att ta ett exemplar får tillgång till läromedlet medan övriga får försöka kopiera eller skriva av det viktigaste.

Vid prov kan eleverna få längre tid för att göra uppgifterna. Prov kan också göras muntligt och elever kan få frågor upplästa. Det framkommer i Skolinspektionens intervju med personal och elever att det finns lärare som anger att de uppfattar det som orättvist att elever kan få göra prov på detta sätt.

Elever i såväl de tidigare som senare årskurserna anger att de ofta lästränar hemma. Det anges att det är vanligt att föräldrar och släktingar då hjälper till.

Elever i årskurs 6-9 kan få hjälp i klassrummet av en specialpedagog, något som främst gäller matematik. Lärare från skolans Studiegård kan också arbeta i klassrummen och

stötta genom att t.ex. gå igenom vissa texter med elever. Studiegården är en verksamhet dit elever kan gå antingen för att få särskilt stöd eller för att eleven behöver arbeta i lugn och ro och ha tillgång till de alternativ verktyg som finns där. Studiegårdens arbete med särskilt stöd behandlas i avsnitt 4.

När det gäller betygssättning anger rektorn och lärare att de känner till möjligheten att vid betygssättning bortse från enstaka mål i de fall det bedöms finnas särskilda skäl. Sådana bedömningar har diskuterats bl.a. i skolans elevhälsoteam. Enligt rektorn har det under senare år inte funnits skäl att använda möjligheten till följd av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Elevernas tillgång till alternativa verktyg är i de tidigare årskurserna relaterat till de tider de är hos specialpedagogen. De kan där arbeta med t.ex. skannerpenna och datorprogram som Lexia. I årskurs 6-9 har några elever fått bärbar dator med bl.a. rättstavningsprogram. Vid samtal med elever framkommer att de brukar använda datorerna vid enstaka tillfällen. Det finns tillgång, om än i begränsad omfattning, till inlästa läromedel som används ibland. Talböcker används normalt inte i undervisning inom klassens ram, enligt uppgift från lärare och elever. Vid Skolinspektionens intervjuer med lärare anges att alternativa verktyg används sällan av flera skäl. Tillgången är begränsad, en del lärare är tveksamma till nyttan med alternativa verktyg och/eller vissa lärare saknar kunskap om hur och när alternativa verktyg kan användas. Föräldrar efterlyser vid intervju med Skolinspektionen mer information om vilka alternativa verktyg som finns.

Enligt uppgift från rektorn har en av fyra elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi (och då främst i de senare årskurserna) fått alternativa verktyg i form av bärbar dator, men dessa datorer har inte alltid använts. Orsaken till varför de inte används har inte kunnat klargöras i Skolinspektionens granskning. Höstterminen 2010 görs det ytterligare inköp av bärbara datorer till elever i såväl de tidigare som senare årskurserna. Skolledningen anger att förhoppningen är att det ska bidra till ett ökat intresse bland eleverna att använda dem.

I Studiegården finns det bärbara och stationära datorer, Daisy-spelare, Alpha-smart, skanner m.m. En del elever har fått ett USB-minne med bl.a. Lexia så att de kan installera sådana program i sin privata dator hemma.

I Härnösands kommun finns det sedan drygt ett år ett skoldatatek som vänder sig till skolpersonal som arbetar med elever i behov av särskilt stöd. Skoldatateket kan visa, informera och ge handledning i olika alternativa verktyg. De kan också ge råd om anpassning av undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Skoldatateket har bl.a. skanner, diktafoner, mini-pc, mp3-spelare, skannerpennor och Daisy-spelare som elever kan få prova och låna gratis under en period. Om ett alternativt verktyg passar eleven är det skolan som ska bekosta det.

4. Särskilt stöd

Särskilt stöd ska enligt skollagen ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. Sådant stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att eleven kan ha behov av särskilda stödåtgärder, ska rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd ska rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses samt hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när åtgärdsprogrammet utarbetas.¹³

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- särskilt stöd ges i alla ämnen
- särskilt stöd i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör
- särskilt stöd kan omfatta insatser på såväl organisations-, grupp- som individnivå
- åtgärdsprogram utarbetas, följs upp, utvärderas samt revideras om vidtagna insatser visar sig vara verkningslösa

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det i Gerestaskolan måste vidtas åtgärder så att beslut om särskilt stöd fattas i enlighet med vad som anges i grundskoleförordningen.

Särskilt stöd ges vid behov och i de ämnen som eleven har undervisning i. Detta stöd kan ges såväl inom som utanför den ordinarie klassens ram.

I Gerestaskolans rektorsområde har det uppmärksamrats att kvaliteten behöver utvecklas i de åtgärdsprogram som utarbetas. Vid tidpunkten för Skolinspektionens granskning pågår åtgärder för att komma till rätta med detta, något som Skolinspektion ser som positivt.

Skolinspektionens iakttagelser

Elever i Gerestaskolan kan vid behov få särskilt stöd i de ämnen som de får undervisning i. Vanligtvis ges särskilt stöd i svenska, engelska och matematik. Innan beslut fattas om särskilt stöd utarbetas ett åtgärdsprogram. Enligt uppgift från personal i skolan fattas beslut om särskilt stöd av specialpedagog, lärare, biträdande rektor eller rektorn. I skolans elevhälsoteam, där rektorn ingår, görs det kontinuerligt avstämningar av om de insatser som anges i elevers åtgärdsprogram ger förväntat resultat eller om andra insatser behöver vidtas.

Vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi får elever i årskurs 1-5 företrädesvis särskilt stöd hos en specialpedagog eller speciallärare. Det kan ske vid ett eller flera tillfällen per vecka. Elever i årskurs 6-9 kan få särskilt stöd inom klassens ram av en specialpedagog eller av en lärare från Studiegården. De kan även få särskilt stöd när de arbetar i Studiegården.

¹³ 4 kap. 1 § 1985 års skollag, 5 kap. 1 och 5 §§ grundskoleförordningen.

Föräldrar anger att de uppfattar att skolan ger olika former av särskilt stöd och att insatserna fungerar väl. Insatser diskuteras och planeras i samråd med eleven och elevens föräldrar. Uppföljning av insatserna görs som regel flera gånger per termin och samtal förs då med eleven, elevens föräldrar och lärare.

Skolinspektionen har granskat åtgärdsprogram för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Det konstateras då att åtgärdsprogrammen endast omfattar uppgifter om ämnena svenska, engelska och matematik trots att särskilt stöd ges även i andra ämnen. Uppgifter om lång- och kortsiktiga mål, samt vilka insatser som ska vidtas för att nå dessa mål, är ofta vagt beskrivna. Det anges vilka insatser skolan ska vidta och vad som bör göras i elevens hem (t.ex. att föräldrarna ska hjälpa till med lästräning och läxor eller att eleven ska prata engelska hemma). De insatser som skolan ska vidta är ofta allmänt formulerade. De kan t.ex. avse ett visst metodval eller att undervisning ska ske i mindre grupp (dvs. insatser på grupp-, respektive organisationsnivå) eller att eleven ska träna att läsa högt (individnivå). Merparten, men inte alla, åtgärdsprogram är underskrivna av eleven och elevens vårdnadshavare. Det är därför svårt att utifrån åtgärdsprogrammen avgöra om de, i enlighet med författningarnas krav, har haft möjlighet att medverka vid utarbetandet. Uppgifter om när uppföljning och utvärdering ska göras saknas i ett flertal åtgärdsprogram. Skolinspektionen vill dock framhålla att det också finns några åtgärdsprogram som har en god kvalitet. De har utarbetats under vårterminen 2010 eller senare av en specialpedagog som arbetar med elever de i tidigare årskurserna. Dessa åtgärdsprogram är framåtsyftande och anger tydliga lång- och kortsiktiga mål. Ett exempel på kortsiktigt mål som anges är att eleven ska kunna lyssna in ett visst ljud i ett okänt ord. Det finns även konkreta uppgifter om vad skolan ska göra och vem som ska ansvara för vad. Insatserna kan t.ex. gälla träning i att stava ord med dolda r eller att eleven ska få nya övningar i datorprogrammet Lexia. Insatserna fokuserar på vad skolan ska göra. Det anges när uppföljning och utvärdering ska göras av insatserna och resultat från detta redovisas och ligger till grund för reviderade åtgärdsprogram.

Enligt rektorn i Gerestaskolan, liksom förvaltningschefen, pågår det en kompetensutvecklingsinsats genom Mittuniversitetet för all pedagogisk personal inom Gerestaskolans rektorsområde. Syftet är att förbättra kvaliteten i skolornas åtgärdsprogram. Arbetet ska vara genomfört mars 2011.

5. Uppföljning, analys och utveckling av verksamheten

Huvudmannen för grundskolan har ansvar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och de bestämmelser som kan finnas i annan lag eller förordning. Rektorn har ett övergripande ansvar för att verksamheten inriktas mot nationella mål och ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas. Läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ska minst en gång varje termin ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i relation till målen i varje ämne

som eleven får undervisning i, och sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna.¹⁴

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *lärarna bedriver ett kontinuerligt arbete med att följa upp och bedöma elevernas kunskapsutveckling i förhållande till nationella mål*
- *det på skolövergripande nivå görs uppföljning och analys med avseende på måluppfyllelse för elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi*
- *åtgärder vidtas för att utveckla verksamheten i syfte att nå en högre måluppfyllelse för dessa elever*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att elevernas kunskapsutveckling följs upp på lärarnivå i Gerestaskolan. I Gerestaskolans rektorsområde har det uppmärksammats att kvaliteten i de individuella utvecklingsplanerna behöver utvecklas. Åtgärder pågår för att komma till rätta med detta vilket Skolinspektion ser som positivt.

På skolövergripande nivå bedrivs det ett arbete med uppföljning och analys av måluppfyllelsen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Rektorn vidtar utifrån detta insatser för att nå en högre måluppfyllelse. I det kommunövergripande arbetet med uppföljning och utvärdering av verksamheten bedömer Skolinspektionen att måluppfyllelsen för alla elever, inklusive elever i läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, bör belysas.

Skolinspektionens iakttagelser

I Gerestaskolan följer lärarna upp elevernas resultat. Resultaten diskuteras i lärarnas arbetslag och samråd sker vid behov med skolans specialpedagoger. Lärarna genomför varje termin utvecklingssamtal och samtal förs då mellan lärare, elev och elevens föräldrar om elevens utveckling. I samband med detta upprättas en individuell utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Elver och föräldrar anger att de uppfattar utvecklingssamtalen som bra.

Rektorn i Gerestaskolan, liksom förvaltningschefen, anger att det inom Gerestaskolans rektorsområde pågår en kompetensutvecklingsinsats genom Mittuniversitetet för all pedagogisk personal. Syftet är att förbättra kvaliteten i de individuella utvecklingsplanerna. Arbetet ska vara genomfört mars 2011.

Skolinspektionen har granskat individuella utvecklingsplaner upprättade höstterminen 2009 och vårterminen 2010 i Gerestaskolan. I flera av dem är målen vagt beskrivna, t.ex. att eleven ska blir bättre på att läsa. Uppgifter om vilka insatser skolan ska vidta är ofta otydliga. Det kan t.ex. anges att eleven ska få extra stöd hos en specialpedagog eller att skolan ska stötta eleven. Vad som avses med detta framgår inte. Skriftlig omdömen finns i de ämnen eleven får undervisning i men Skolinspektionen har i några fall svårt att avgöra om de skriftliga omdömena är relaterade till nationella mål.

På skolövergripande nivå görs det uppföljning och analys av resultaten för alla elever som riskerar att inte nå nationella mål. Rektorn följer även upp alla åtgärdsprogram

¹⁴ 1 kap. 4 och 12 §§ 1985 års skollag, 2 kap. 2 § 1985 års skollag, Lpo 94, 2.8 Rektors ansvar, 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

och resultat av särskilda stödinsatser. Utifrån detta förs diskussioner i bl.a. elevhälso-teamet och skolledningen, varefter rektorn fattar beslut om vilka åtgärder som ska vidtas för att utveckla verksamheten. På kommunövergripande nivå finns det inte kännedom om hur verksamheten fungerar, och hur måluppfyllelsen ser ut, vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

I Härnösands kommun får skolorna tilldelning av ekonomiska medel via kommunens resursfördelningssystem. Systemet baseras på en skolpeng och inkluderar medel för barn/elever med särskilda behov. Skolpengen är relaterad till SALSA¹⁵. Utöver det finns det en central pott som är avsedd för barn/elever som har mycket speciella behov på grund av exempelvis en funktionsnedsättning eller läs- och skrivsvårigheter. Medel från denna pott fördelas av kommunens centrala elevhälsoteam.

6. Samverkan

Alla som arbetar i skolan ska samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande samt samarbeta med elevernas vårdnadshavare så att man tillsammans kan utveckla skolans innehåll och verksamhet. Vidare ska alla som arbetar i skolan verka för att utveckla kontakter med kultur- och arbetsliv, föreningsliv samt andra verksamheter utanför skolan som kan berika den som en lärandemiljö. Rektorn har ett särskilt ansvar för att se till att kontakt upprättas mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan.¹⁶

Bedömningen i detta avsnitt grundas på om

- *det finns en samverkan mellan personal, mellan personal och elever och deras föräldrar samt med externa aktörer med specialkompetens i frågor som rör läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Denna samverkan syftar till att främja elevernas utveckling och lärande*

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det bedrivs en samverkan dels mellan personalen i Gerestaskolan, dels mellan personalen och elever, föräldrar, den centrala elevhälsan och externa aktörer med specialkompetens inom området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Denna samverkan fungerar väl i flera delar men tycks inte fullt ut ha gett genomslag i skolans arbete med att anpassa undervisningen vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Skolinspektionens iakttagelser

I skolan bedrivs en kontinuerlig samverkan mellan skolans lärare och specialpedagoger, inom lärarnas arbetslag, till viss del mellan arbetslagen, med elever, föräldrar m.m. Föräldrar anger att de uppfattar skolan som trygg och att kontakten med skolan fungerar bra. När det gäller samverkan som ett led i skolans arbete med att se till att undervisningen anpassas vid läs- och skrivsvårigheter/dyslexi hänvisas till avsnitt 3.

¹⁵ SALSA står för Skolverkets Arbetsverktyg för Lokala Sambandsanalyser. Med SALSA kan kommuners och skolors samlade betygsresultat bedömas i ett riksperspektiv. Genom att ta hänsyn till skolors elevsammansättning kan kommuner och skolor få en utgångspunkt för diskussion och analys av skolors förutsättningar, processer och resultat.

¹⁶ Lpo 94, 2.2 Kunskaper, 2.4 Skola och hem, 2.6 Skolan och omvärlden, 2.8 Rektors ansvar.

Överlämnandekonferenser genomförs inför elevernas skolstart. I Gerestaskolan medverkar vid dessa möten personal från förskolan och skolan. Inför övergång från årskurs 5 till årskurs 6 sker informationsutbyte mellan avlämnande och mottagande lärare/mentorer. Skolans specialpedagoger och/eller specialläraren kan också medverka. Enligt rektorn bedrivits det ett arbete för att ytterligare förbättra kvaliteten vid överlämnande till gymnasieskolan.

Samverkan bedrivs mellan Gerestaskolan och personal i den kommunövergripande centrala elevhälsan samt kommunens skoldatatek (sistnämnda samverkan gäller främst kontakter med skolans specialpedagoger). Vid behov anlitar skolan extern kompetens inom området läs- och skrivsvårigheter, exempelvis logoped och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 29 april 2011 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som har vidtagits utifrån myndighetens krav och rekommendationer. Om åtgärder har planerats, men ännu inte vidtagits anges en tidplan för planerade åtgärder och vem som är ansvarig för genomförandet.

Redogörelsen skickas per post till:

Skolinspektionen
Att: Dnr 40-2010:119
Anna Löfström
Box 23069
104 35 Stockholm

eller via e-post: anna.lofstrom@skolinspektionen.se

I ärendets slutliga handläggning har utredaren Kristina Dhenstrand deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Anna Löfström
Undervisningsråd